

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Records management

Ketelaar, E.

Publication date

2009

Document Version

Final published version

Published in

Lezen! Teksten over het archief

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Ketelaar, E. (2009). Records management. In Y. Bos-Rops, G. Janssens, C. Juergens, & E. Ketelaar (Eds.), *Lezen! Teksten over het archief* (pp. 63-70). (Jaarboek / Stichting Archiefpublicaties; No. 2007). Stichting Archiefpublicaties.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

11. Records management

Records management omvat, volgens Den Teuling in *Archiefterminologie voor Nederland en Vlaanderen* (nr. **9.211**) het archiefbeheer door de archiefvormer. Wat in de ISO norm 15489 records management heet, omschrijft de Nederlandse versie als het management van “de efficiënte en systematische controle over het opmaken, ontvangen, onderhoud, gebruik en de schoning van archiefbescheiden, inclusief de processen voor het vastleggen en onderhouden van bewijs van en informatie over activiteiten, taken en transacties in de vorm van archiefbescheiden.” De norm heeft geen betrekking op het beheer van *archives*, maar alleen op dat van *records*. Dit onderscheid is van Amerikaanse oorsprong en vooral het werk geweest van de Amerikaanse archiefwetenschapper Theodore Schellenberg (zie rubriek 7). Het begrip *records* kan vaak gelijkgesteld worden aan het Nederlandse begrip “dynamische archiefbescheiden” (nr. **9.211**, toelichting op nr. 167), maar in het records continuüm denken (zie hierna) zijn *records* equivalent aan onze archiefbescheiden.

In de klassieke opvatting waren registratuur (= archiefbeheer door de archiefvormer) en archief (= beheer van in een archiefbewaarplaats berustende bescheiden) gescheiden domeinen.¹ De archivaris bemoeide zich niet met het beheer door de archiefvormer van wat genoemd werden “de nieuwe archieven”.² S. Muller Fz. en anderen hebben in het begin van de 20e eeuw geprobeerd daarin verandering te brengen. Aanleiding was de invoering in tal van gemeenten van een nieuw registratuurstelsel: de zaaksgewijze ordening (dossierstelsel) ontworpen door de Zaandamse gemeentesecretaris J.A. Zaalberg. Vooral de door hem gebruikte decimale classificatie wekte weerstand bij archivariissen: in 1907 wees de Vereniging van Archivariissen in Nederland het stelsel van Zaalberg uitdrukkelijk af “omdat het strijdig is met het wezen van een archief als organisch geheel.”³ Wat later begon Muller zich in het nieuwe stelsel te verdiepen en kwam tot de conclusie dat voor het beheer van de nieuwe archieven een nieuw type archivaris nodig was. De VAN zou daarvoor propaganda moeten maken en zich actief met de organisatie van de nieuwe archieven moeten bezighouden. De algemene rijksarchivaris Fruin was het daarmee oneens. Het vraagstuk van het beheer van nieuwe archieven is er een van administratieve praktijk; de archivaris heeft zich te

¹ Voor een internationaal overzicht zie L. Duranti, ‘The Odyssey of Records Managers’, in: *ARMA Records Management Quarterly* (July 1989) 3-11, (October 1989) 3-11; L. Iacovino, *Things in Action. Teaching Law to Recordkeeping Professionals* (Melbourne 1998) 10-39.

² Ook Jenkinson (nr. **2.42**) stelde zich op dit standpunt, al wijdde hij een ruim deel van zijn handboek aan moderne archieven en de creatie van archieven, zoals al uit de titel van de eerste druk duidelijk wordt: *A Manual of archive administration, including the problems of war archives and archive making* (1922).

³ C. Bloemen, ‘De archivaris en de registratuur’, in: *Nederlands archievenblad* 62 (1957-1958) 103-106; P. Noordenbos, *Overheidsdocumentatie* (Alphen aan den Rijn 198513) 35-38 (zie nr. **3.87**).

schikken naar de praktijk van de administratie en niet omgekeerd. De archivaris kan wel enige wenken geven, maar kent "het raderwerk der loopende administratie"⁴ niet genoeg om daarvoor regels te stellen.

De door Fruin en anderen bepleitte afzijdigheid werd wel gekritiseerd. In 1951 pleitte de algemene rijksarchivaris Graswinckel voor een grotere actieve betrokkenheid van de archivaris bij het beheer van de nieuwere, zelfs nieuwste archieven: alleen zo zou het archiefwezen voor verval behoed kunnen worden. Hij roemde de situatie in Heerlen, waar alle gemeentelijke stukken die de dynamische periode achter zich hebben, onmiddellijk gebracht worden onder het beheer van de archivaris. Schellenberg (nr. **1.5**) handhaafde het onderscheid in taken en verantwoordelijkheden van *archivist* en *record officer*, maar vond nauwe betrekkingen tussen beiden belangrijk.⁵

Maar ondanks dit pleidooi ontzegde ook de Archiefwet 1962 de archivaris invloed op de registratuur. De wet wilde nadrukkelijk geen invloed uitoefenen op de inrichting van de administratie en op de systemen die bij de vorming en behandeling der nieuwere archieven worden toegepast. Aan de administratie moest "worden overgelaten, welk systeem van archiefvorming zij wil volgen"; het archieftoezicht beoogde slechts na te gaan of de administratie aan het door haar gevolgde systeem de hand houdt. Maar hoewel (of: omdat) de wet registrator en archivaris naast elkaar plaatste, pleitte de algemene rijksarchivaris Ribberink al enkele maanden na de inwerkingtreding van de wet in 1968 voor nauwe samenwerking en samen studeren op vraagstukken als de openbaarheid van overheidsdocumenten en de vernietiging van archieven.⁶ Een paar jaren later werd de grens tussen registratuur en archivariaat scherp getrokken. Het bestuur en vele leden van de Vereniging van Archivarissen in Nederland meenden dat de moderne archiefbeheerders zich niet mochten bewegen op het terrein van de naar een archiefbewaarplaats overgebrachte archieven en zich dus bij het inventariseren moesten beperken tot niet-overgebrachte archieven. De in de registratuur gebruikelijke dossierinventaris was geen 'wetenschappelijke' inventaris. Om de registrator te leren een 'echte' 'beschrijvende' inventaris te maken van niet-overgebrachte archieven (en beperkt tot zaaksgewijs geordende archieven), startte in 1975 de 'Voortgezette Vorming Archiefbeheer', met een begeleidingscommissie waarin zowel de VAN als de SOD waren vertegenwoordigd.⁷

Het zal na het voorgaande geen verbazing wekken dat er tot voor kort door Nederlandse archivarissen nauwelijks over *records management* geschreven werd (met uitzondering van selectie en vernietiging - zie rubriek 7). Maar ook de registratuur heeft heel lang tamelijk weinig aan de vakliteratuur bijgedragen. In 1926 publiceerde P. Noordenbos (Zaalberg's opvolger als directeur van het Registratueurbureau van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten)

⁴ Aldus Fruin in een brief aan Muller, gepubliceerd door C. Bloemen, 'De archivaris en de registratuur', in: *Nederlands archievenblad* 62 (1957-1958) 103-106. Fruin's woorden zijn een echo op het voorschrift van de *Handleiding* (toelichting op paragraaf 61) dat de archivaris "het raderwerk van de oude administratie moet bestudeeren".

⁵ Zie R. J. Cox, *Closing an Era. Historical Perspectives on Modern Archives and Records Management* (Westport, Conn. and London 2000).

⁶ A.E.M. Ribberink, 'Registratuur en archivariaat', in: *Nederlands archievenblad* 72 (1968) 207-215.

⁷ *Nederlands archievenblad* 79 (1975) 332-335, 344-345.

Gemeentelijke registratuur: handleiding voor de kennis van de gemeentelijke registratuur en hare toepassing voor de praktijk. Dit boek beleefde tal van herdrukken en bewerkingen (sinds 1947 onder de titel *Overheidsdocumentatie*), de laatste verscheen in 1985 (zie ook nr. **8.203**). Pas in 1986 begon *Archiefbeheer in de praktijk* (nr. **1.18**) met de publicatie van artikelen over diverse aspecten van archiefbeheer door de archiefvormer.

In de Angelsaksische wereld zijn er vele praktische handleidingen voor *records management*, maar een van de weinige fundamentele publicaties is het handboek van Shepherd en Yeo (nr. **11.227**).

Voorals gevolg van de digitalisering is de archivaris opgeschoven naar het *front end* van het archiefbeheer. In het najaar van 1991 publiceerde de Algemene Rekenkamer een rapport over machine-leesbare gegevensbestanden (MLG) en stelde de algemene rijksarchivaris een projectgroep MLG in. Die projectgroep concludeerde dat nieuwe ontwikkeling van de informatievoorziening een meer actieve rol van de rijksarchiefdienst vereist: met anderen dient de dienst bij de vormgeving en structuur van het archief resp. de MLG betrokken te zijn. Een in opdracht van de algemene rijksarchivaris en de directie Interbestuurlijke Betrekkingen en Informatievoorziening van het ministerie van Binnenlandse Zaken vervaardigd rapport bracht de feitelijke en verwachte werkwijzen voor het beheer van elektronische media in kaart. In dit rapport (nr. **11.217**) werd bijzondere aandacht geschonken aan drie aspecten: de organisatorische context, de technologie en het archiefbeheer. De algemene rijksarchivaris en de gemeente-archivarissen van Amsterdam, 's-Gravenhage, Rotterdam en Utrecht begonnen een serie onderzoeken en projecten (waarin later ook de Koninklijke Vereniging van Archivarissen in Nederland en de Kring van Archivarissen bij Lagere Overheden meededen), uitmondend in het rapport *Het 'papieren' tijdperk voorbij. Beleid voor een digitaal geheugen van onze samenleving* (1995).

Een van de publicaties van het in 1995 door de rijksarchiefdienst en het ministerie van Binnenlandse Zaken overheid gestarte programma *Digitale Duurzaamheid* concludeert: "Het digitale tijdperk vraagt de archivarissen het beroep te heroverwegen...": Archivarissen zijn gespecialiseerde informatieprofessionals die als archivaris kunnen fungeren, "maar evengoed als records manager".⁸ In deze publicatie door Peter Horsman werden voor het eerst in het Nederlands de componenten en processen van archiveringssystemen samenhangend beschreven (zie ook Horsman, *Archiveren*, nr. **1.2**), in het voetspoor van buitenlandse auteurs. Onder hen was vooral de Amerikaan David Bearman, samen met Richard Cox en anderen in de jaren negentig van de 20e eeuw betrokken bij een project van de universiteit van Pittsburgh inzake digitale archivering (nr. **11.216**).⁹ Voor Bearman is niet het document het beginpunt, maar de

⁸ P. Horsman, *Digitale Archiveren. Het Recordkeeping System als kader voor het beheer van digitale archiefbescheiden* (Den Haag 1998) 20.

⁹ Zie ook Bearman, *Electronic evidence* (nr. **1.6**) Appendix; D. Bearman and K. Sochats, *Metadata Requirements for Evidence* (z.d. z.pl.) <http://www.archimuse.com/papers/nhprc/BACartic.html>.

bedrijfsactiviteit die *records* genereert. Archiefbescheiden zijn *evidence*, bewijs van wat er in een werkproces gebeurt.¹⁰ Later zou dit leiden tot de formulering door Theo Thomassen van archief als "procesgebonden informatie".¹¹ David Roberts nam dit van Bearman over in een artikel waarin duidelijk onderscheid gemaakt wordt tussen (elektronische) data, documenten en archiefbescheiden, wat consequenties heeft voor de toedeling van verantwoordelijkheden (nr. **11.225**).¹² Bearman's opvattingen zijn in een aantal artikelen gepubliceerd (nr. **1.6**).¹³ David Bearman heeft wereldwijd een grote invloed gehad op de archivalistische theorie, methodologie en praktijk en veel van wat hij voorzag is nagevolgd en veelal omgezet in standaarden als ISO 15489.¹⁴

In de bundel *Electronic Evidence* (nr. **1.6**) is ook zijn artikel 'Documenting Documentation' opgenomen.¹⁵ Bearman verdedigt hierin de opvatting dat het door archivariissen (achteraf) ordenen en beschrijven van archiefbescheiden¹⁶ wordt vervangen door documentatie in metadata, die – beginnend bij de creatie van een archiefstuk – daaraan in het records continuüm wordt toegevoegd. Het artikel van Filip Boudrez, 'Beschrijven van digitaal archief' (nr. **11.219**) is een praktische handleiding voor de records manager/archivaris in het omgaan met metadata.

Metadata zijn vooral van belang wanneer archiefdiensten overschakelen naar een 'non-custodial' aanpak waarin (digitale) archieven niet noodzakelijkerwijs naar een archiefbewaarplaats overgebracht hoeven te worden, maar bij de archiefvormer blijven. Bearman stelde dit al in 1992 voor (zie hoofdstuk 10 van *Electronic Evidence*, nr. **1.6**: 'New Models for Management of Electronic Records'). In 1993 werkten David Bearman en Margaret Hedstrom dit verder uit in hun 'Reinventing Archives for Electronic Records' (nr. **11.215**, ook opgenomen in *American Archival Studies*, nr. **1.16**). Eerder had Bearman in *Archival Methods* (nr. **2.23**) al betoogd dat archiefdiensten met de bestaande methoden niet langer in staat zijn om de hoeveelheid archieven aan te kunnen, in 'Reinventing Archives' stellen Bearman en Hedstrom voor om (overeenkomstig het invloedrijke boek van

¹⁰ Horsman, *Digitaal Archiveren*, 8.

¹¹ T. Thomassen, 'Een korte introductie in de archivalistiek', in: Horsman-Ketelaar-Thomassen, Naar een nieuw paradigma (nr. **1.13**) 11-20; Engelse versie: T. Thomassen, 'A First Introduction to Archival Science', in: *Archival Science* 1 (2001) 373-385.

¹² David Roberts was manager van het Records Management Office of New South Wales, dat in 1978 werd ondergebracht bij de archiefdienst State Records New South Wales. De huidige State Records Authority of New South Wales is verantwoordelijk voor *records én archives*.

¹³ O.a.: 'Recordkeeping Systems', in: *Archivaria* 36 (1993) 16-36 (herdrukt in nr. **1.6**) 34-70; 'Electronic Records Guidelines: A Manual for Policy Development and Implementation' (oorspronkelijk geschreven voor het United Nations Advisory Committee for the Co-ordination of Information Systems ACCIS) (herdrukt in nr. **1.6**); 'Archival Principles and the Electronic Office', in: A. Menne-Haritz (ed.), *Information Handling in Offices and Archives* (New York 1993) 177-193 (herdrukt in nr. **1.6**)

¹⁴ T. Cook, 'The Impact of David Bearman on Modern Archival Thinking: An Essay of Personal Reflection and Critique', in: *Archives and Museum Informatics* 11/1 (March 1970) 15-37. Zeer negatief over Bearman (en andere "Bearmaniacs") was L.J. Henry, 'Schellenberg in Cyberspace', in: *American Archivist* 61 (1998) 309-327. (herdrukt in nr. **1.16**). Ten onrechte zag Linda Henry in de pleidooien voor ander beleid en andere methoden aanvallen op de archivalistische principes zoals zij die bij Schellenberg meende aan te treffen.

¹⁵ D. Bearman, 'Documenting Documentation', in: *Archivaria* 34 (1992) 33-49 (herdrukt in nr. **1.6**).

¹⁶ Daarmee had Bearman zich al veel eerder beziggehouden: zie nr. **8.185**.

¹⁷ K. Barata, 'Bibliography of Electronic Records Research to May of 1997', in: *Archives and Museum Informatics* 11 (1997) 323-346

Osborne en Gaebler *Reinventing Government* uit 1992) op alle taakgebieden (archieffinspectie, waardering en selectie, overbrenging, beschrijven, bewaren en toegankelijk stellen) de koers te wijzigen "from rowing to steering": niet alles zelf (willen) doen, maar stimuleer anderen tot actie en medewerking in een gedecentraliseerd stelsel van archiefbeheer.

Het grootste deel van deze rubriek omvat publicaties over digitale archiefbescheiden (electronic records). Daarmee kwamen Noord-Amerikaanse archivariissen voor het eerst in aanraking. David Bearman noemden we al. Margaret Hedstrom's artikel uit 1991 (nr. **11.222**) is nog steeds onovertroffen; vele van haar aanbevelingen voor onderzoek van elektronische archieven zijn nog steeds geldig.¹⁷

In 1996 kwam voor het eerst het DLM-Forum on electronic records bijeen. DLM stond aanvankelijk voor "données lisibles par machine" (MLG), later voor "document lifecycle management". Op uitnodiging van de Europese Commissie kwamen meer dan 250 deelnemers uit het archiefwezen, overheidsadministratie, industrie en research bijeen om de stand van zaken te presenteren en de toekomstige uitdagingen te formuleren (nr. **11.224**). Vele van de *case studies* zijn uiteraard niet meer actueel¹⁸, maar een groot aantal andere bijdragen behoort ook nu nog tot de steeds aanbevolen literatuur. Ik noem de bijdragen van Seamus Ross (Schotland), Hans Hofman (Nederland), Claes Gränström (Zweden), Luciana Duranti (Canada), David Stephens (USA), Peter Doorn en Heiko Tjalsma (Nederland), Ken Thibodeau (USA) en Albert Kersten (Nederland).¹⁹ Tijdens het DLM-Forum werd in een ontwerp van 'Richtlijnen voor het gebruik van elektronische informatie' voorgesteld "hoe om te gaan met machineleesbare gegevens en elektronische documenten".²⁰

Het tweede DLM-Forum (1999) trok 400 deelnemers, in 2002 woonden 600 deelnemers het derde DLM-Forum bij; de gepubliceerde handelingen namen in omvang toe van 376 resp. 385 bladzijden (1996 en 1999) tot 641 bladzijden

¹⁸ Maar wel interessant, zoals de case studies betreffende de FAO (P. Horsman, 'A knowledge-based electronic record-keeping system', 54-59); het Public Record Office (UK) (I. Macfarlane, 'Responsibilities and transfer of responsibilities in the electronic record life cycle', 66-72); de gemeente Rotterdam (E.A.G. van den Bent, 'Rotterdam's activities concerning the development of an electronic records policy', 77-84), de Duitse Bondsregering (A. Engel, 'Management and treatment of electronic documents: experience of the information network Berlin-Bonn', 123-131); het Nederlandse ministerie van VROM (K. van der Meer en J.J.M. Uijlenbroek, 'The possibilities of electronic document management for supporting ad hoc processes: a case study', 249-259). Verder waren er presentaties van het elektronisch archiefbeheer in de farmaceutische industrie (Pfizer, SmithKline Beecham en Astra).

¹⁹ J. Hofman, 'Multidisciplinary aspects of electronic documents, concept of electronic documents life cycle, characteristics and links with information flow/workflow', 30-37; C. Gränström, 'Relationship between creators, users and custodians of information', 38-42; L. Duranti, 'The preservation of the integrity of electronic records', 60-65; D. O. Stephens, 'At the end of the life cycle: electronic records retention', 106-112; P.K. Doorn en H.D. Tjalsma, 'Historical data archives: preserving and documenting historical data', 155-160; K. Thibodeau, 'Boundaries and transformations: an object-oriented strategy for the preservation of electronic records', 161-167; A.E. Kersten, 'The historical researcher and electronic archives', 283-286; S. Ross, 'Consensus, communication, and collaboration: fostering multidisciplinary cooperation in electronic records', 330-336.

²⁰ *Guidelines on best practices for using electronic information. How to deal with machine-readable data and electronic documents* (Luxembourg 1997). Nederlandse vertaling door Van Heijst Information Consulting (VHIC) 1998: www.cornu.eu.org/files/guidelines_NL.pdf

(2002).²¹ Die groei was vooral te danken aan de vertegenwoordiging van de ICT-industrie. Deze was goed vertegenwoordigd, mede een gevolg van de door het tweede DLM-Forum vastgestelde 'DLM-Message to the ICT industry'. Grotere nadruk kwam te liggen op "best practices and solutions" (zoals de ondertitel van de handelingen van het DLM-Forum 2002 aangeeft) en minder op theoretische of methodologische verhandelingen.

Behalve het hierboven genoemde Pittsburgh-onderzoeksproject heeft ook het onderzoek aan de universiteit van Brits Columbia (UBC) grote invloed gehad op de ontwikkeling van theorie en methodologie inzake (elektronische) archiefbescheiden. Het UBC-project (1994-1997) richtte zich op de vragen wat een (elektronisch) archiefstuk nu precies is, aan welke vereisten voldaan moet worden om de betrouwbaarheid en authenticiteit van elektronische archiefbescheiden te garanderen en volgens welke administratieve, procedurele en technische methoden die vereisten kunnen worden geïmplementeerd. Het boek *Preservation of the Integrity of Electronic Records* (nr. **11.221**) is in feite het verslag van dit UBC project. Het bouwt voort op Luciana Duranti's onderzoek van de toepassing van de diplomatiek (oorkondenleer) op moderne archieven (nr. **2.36**). Het eerste hoofdstuk (The Concept of Electronic Record) begint dan ook met een beschouwing van het concept van *record* in de diplomatiek en de archiefwetenschap. De eerste ziet op het archiefdocument als individueel item, de laatste legt de nadruk, volgens Duranti, op de binding van een *record* met andere archiefbescheiden die tot dezelfde aggregatie behoren (*archival bond*). Vervolgens behandelt Duranti de componenten van een *record* in een elektronische omgeving en de vereisten van betrouwbaarheid en authenticiteit. Heather MacNeil gaat daarna uitvoerig in op de methoden om elektronische archiefbescheiden te maken en te beheren zodanig dat hun betrouwbaarheid en authenticiteit gegarandeerd zijn.²² UBC werkte samen met het Amerikaanse Department of Defense, dat mede op basis van de bevindingen van het UBC-project de eisen voor elektronische records management toepassingsprogrammatuur DoD 5015.2 (1997, herzien in 2002) ontwikkelde.²³

Het UBC-project leidde tot het door Luciana Duranti geleide InterPARES project: International Research on Permanent Authentic Records in Electronic Systems

²¹ *Proceedings of the DLM-Forum on electronic records. European citizens and electronic information: the memory of the Information Society. Brussels, 18-19 October 1999. INSAR European Archives News, Supplement IV (Luxembourg 2000); Proceedings of the DLM-Forum 2002. @ccess and preservation of electronic information: best practices and solutions. Barcelona, 6-8 May 2002. INSAR European Archives News, Supplement VII (Luxembourg 2002). Online raadpleegbaar: http://ec.europa.eu/transparency/archival_policy/dlm_forum/*

²² Zie ook: H. MacNeil, *Trusting Records. Legal, Historical and Diplomatic Perspectives* (Dordrecht/Boston/London 2000).

²³ Jan Möller, 'Minimum functionele eisen voor elektronisch archiefbeheer volgens US DoD 5015.2-STD, versie 2002', in: Ketelaar - Den Teuling - Van Wijngaarden (nr. **1.18**) hoofdstuk 5750.

²⁴ Zie www.interpares.org: "InterPARES aims at developing the knowledge essential to the long-term preservation of authentic records created and/or maintained in digital form and providing the basis for standards, policies, strategies and plans of action capable of ensuring the longevity of such material and the ability of its users to trust its authenticity." De rapporten van fase 1 en fase 2 zijn online raadpleegbaar: <http://www.interpares.org/book/index.cfm> respectievelijk <http://www.interpares.org/ip2/book.cfm> (Zie ook: L. Duranti and K. Thibodeau, 'The Concept of Record in Interactive, Experiential and Dynamic Environments: the View of InterPARES.', in: *Archival Science* 6 (2006) 13-68.

(1999-2012), waaraan door wetenschappers en praktijkmensen uit verscheidene landen (waaronder Nederland) werd en wordt deelgenomen.²⁴

Inmiddels is er heel veel informatie over elektronisch records management beschikbaar – en er komen nog dagelijks nieuwe rapporten, richtlijnen, *best practices* en standaarden bij.²⁵ Slechts weinig daarvan is al te rekenen tot de klassieke teksten voor de archiefprofessional. Houvast biedt het eerder genoemde handboek van Shepherd en Yeo (nr. **11.227**) dat van Boudrez en Dekeyser (nr. **11.220**) en een recent boek onder redactie van Alistair Tough en Michael Moss.²⁶

Archiefvorming en -gebruik worden bepaald door factoren die het ontstaan, de structurering en de bevraging van archief direct bepalen. Omgevingselementen die deze factoren indirect bepalen kregen in beschouwingen over de ontstaans- en beheerscontext van archiefbescheiden geen aandacht.²⁷ David Bearman was in 1992 de eerste die erop wees dat nationale en organisatieculturen van invloed zijn op archiefvorming.²⁸ Daarbij maakte hij onder meer gebruik van onderzoek door de Nederlandse organisatieantropoloog Geert Hofstede. Bearman betoogde dat er twee cultureel bepaalde strategieën zijn om de vorming en het behoud van (elektronische) archiefbescheiden te verzekeren: de ene richt zich op normering van het gedrag van medewerkers in de organisatie, de andere laat technologie het archiefbeheer regelen, zoveel mogelijk automatisch en onzichtbaar. In beide opties moet echter rekening gehouden worden met de culturen in de organisatie: professionele cultuur, organisatiecultuur, nationale cultuur.

Door Bearman en zijn benutting van Hofstede's onderzoek op het spoor gezet, heb ik de culturele context van archivalisering en archivering verder onderzocht.²⁹ Zulk onderzoek leidt tot beter zicht op de sociale en culturele factoren, de normen en waarden en de ideologie die de creatie van archiefbescheiden doordringen. Een Canadees voorbeeld is de studie van Bill Russell (nr. **11.226**) die aantoont hoe de normen en waarden in het Department of Indian Affairs de inhoud, vorm en structuur van de archieven hebben bepaald. Scheppers en beheerders van archieven zijn niet neutraal, zoals ook Ciaran Trace, 'What is recorded is never simply 'what happened'', hierna herdrukt op p. 305) laat zien

²⁵ Zie www.expertisecentrumdavid.be en www.digitaleduurzaamheid.nl

²⁶ A. Tough and M. Moss (eds.), *Record Keeping in a Hybrid Environment: Managing the Creation, Use, Preservation and Disposal of Unique Information Objects in Context* (Oxford 2006).

²⁷ Jaarboek Context (nr. **1.14**).

²⁸ D. Bearman, 'Diplomatics, Weberian bureaucracy, and the management of electronic records in Europe and America', in: *American Archivist* 55 (1992) 168-180. (Herdrukt in nr. **1.6**). Zie ook V. Lemieux, 'Applying Mintzberg's theories on organizational configuration to archival appraisal', in: *Archivaria* 46 (1998) 32-85.

²⁹ 'The Difference Best Postponed? Cultures and Comparative *Archival Science*', in: *Archivaria* 44 (1997) 142-148, herdrukt in: *Naar een nieuw paradigma* (nr. **1.13**) 21-27; *Archivalisering en archivering* (nr. **2.45**); 'De culturele context van archieven', in: *Context* (nr. **1.14**) 83-91; 'Ethnologie archivistique', in: *La Gazette des archives* nr. 192 (2001) 7-20; 'Tacit Narratives: The Meanings of Archives', in: *Archival Science* 1 (2001) 143-155 (herdrukt in nr. **8.206**, 68-75).

op basis van onderzoek van politiearchieven. Deze auteurs bevinden zich in het domein van de etnomethodologie (de studie van de methoden die mensen gebruiken om een herkenbare sociale ordening te bereiken).³⁰

Deze klassieke teksten reken ik tot de sociale en culturele archivistiek. Die probeert door een beter inzicht te verkrijgen in de wijze waarop mensen (in organisaties) archieven vormen en gebruiken, uitspraken te doen over een effectief en efficiënt archiefbeheer.³¹ Een klassieke tekst over die sociaal-culturele aspecten is David Levy's boek (nr. **11.223**).³² Volgens hem moeten we, om de vorm en inhoud van een document te kunnen duiden, vooral kijken naar de context en naar de activiteiten waarin het document een rol speelt. Dat geldt ook in de digitale wereld, al verandert deze de traditionele werkwijzen voor creatie en gebruik van documenten (zie ook Ketelaar, 'Writing on Archiving Machines', nr. **2.46**). Anders dan vele technologisch gerichte studies over de digitale wereld geeft het boek van Levy inzicht in de culturele praktijk van archivering die wordt beïnvloed door de invoering van nieuwe technologieën.³³ De sociale en culturele archivistiek kijkt naar de samenlevingen, de organisaties en de mensen die archieven vormen en gebruiken. Een praktisch voorbeeld is het artikel van Karel Velle (nr. **11.229**). Hierin onderzoekt hij de gevolgen van de overgang naar een elektronische (of digitale) overheid (E-government) voor burgers en bedrijven en die voor het beheer van archiefbescheiden.³⁴

³⁰ Ik meen dat Elisabeth Yakel de eerste archiefwetenschapper was die resultaten van etnomethodologisch onderzoek gebruikte, in haar dissertatie *Recordkeeping in radiology: the relationships between activities and records in radiological processes* (1997); zie ook: Elisabeth Yakel, 'The Way Things Work: Procedures, Processes, and Organizational Records', in: *American Archivist* 59 (1996) 454-464, hier 458; Geoffrey Yeo, 'Concepts of Record (2): Prototypes and Boundary Objects', in: *American Archivists* 71 (2008) 118-143, hier 128-129.

³¹ Zie o.m.: A. Menne-Haritz, *Business Processes. An Archival Science Approach to Collaborative Decision Making Records, and Knowledge Management* (Dordrecht/Boston/London 2004).

³² Zie ook: J. Seely Brown en P. Duguid, *De waarde van informatie. Een holistische benadering voor organisatie en samenleving* (Amsterdam enz. 2000). De oorspronkelijke titel geeft nog duidelijker de strekking van het boek weer: *The Social Life of Information* (2000).

³³ Over de juridische aspecten van records management in een digitale wereld zie: L. Iacovino, *Recordkeeping, Ethics and Law. Regulatory Models, Participant Relationships and Rights and Responsibilities in the Online World* (Dordrecht 2006).

³⁴ Zie <http://www.e-overheid.nl/home.html> Over de gevolgen van de digitalisering van de samenleving voor de archivistische principes zie rubriek 2; over digitale dienstverlening door archiefdiensten zie rubriek 12.